

Кульбіда С.В.(2022). Дистанційне навчання для осіб з порушеннями слуху: наука для практики. Досвід дистанційного навчання учнів з порушеннями слуху (організаційно-ресурсне забезпечення в умовах воєнного стану): збірка тез Всеукраїнського науково-практичного семінару в рамках Фестивалю тижня науки (м. Кривий Ріг, 20 травня 2022 року). Київ: «ФОП Симоненко О.І.», 2022. С.55-60.

**Кульбіда Світлана Вікторівна,
ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ
ДЛЯ ОСІБ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ:
НАУКА ДЛЯ ПРАКТИКИ**

Ми живемо з вами у той час, коли сучасна сурдопедагогічна теорія і практика постає перед новими викликами. Збільшується в десятки разів роль сучасних технічних засобів порівняно ще за 5 років назад. Цей процес настільки швидкоплинний, що ми навіть не встигаємо за новинками-інноваціями: гаджетами, телефонами, комп'ютерами, сервісами, мережами, застосунками... Безумовно, цей процес не може не впливати на позиції традиційного навчання (ТН) здобувачів з порушеннями слуху, коли інновації у застосуванні комп'ютерних технологій засобами сучасних ТЗ стали реальністю.

Ще недавно ми з подивом і захопленням спостерігали за окремими молодими педагогами, які епізодично застосовували інформаційно-комп'ютерні технології (ІКТ) на уроці (до 5% проти 95%), то сьогодні це число прямо пропорційне у застосуванні комп'ютерних технологій (як 95% до 5%). Це стало не лише активним, модним, інноваційним, а й професійно необхідним до сучасних запитів і потреб, необхідним до: суч. запитів і потреб сурдопедагогічної практики, визначенням переваг і недоліків при вирішенні «мовної допомоги», якості супроводу, організації онлайн навчання наших здобувачів.

Незалежно від віку глухим і зі зниженим слухом дітям потрібна «мовна допомога». Якщо така мовна допомога не надається або використовується незручний, недостатній формат, не варто дивуватися, чому значна кількість глухих і зі зниженим слухом дорослих, демонструють «дефіцит мови», «дефіцит мовної обробки», що впливає на збій інформаційності у мовній системі. Для вчителів – це завжди виклик, оскільки їм доводиться не лише викладати методику предмета, не лише викладати мову у доступному форматі певного академічного дискурсу, а й долати наслідки неадекватного вивчення мови в ранньому дитинстві, оскільки збіднена база мовних одиниць є причиною низьких компетентностей. Вчителі-сурдопедагоги підбирають семантичні варіанти навчальних стратегій, де переклад є одним з основних, з огляду на неоднорідність категорії учнів з порушеннями слуху.

Обираючи тематику підвищення кваліфікації, сертифікації, фахівці-практики віддають перевагу питанням ефективного супроводу, організації онлайн навчання наших здобувачів.

Кульбіда С.В.(2022). Дистанційне навчання для осіб з порушеннями слуху: наука для практики. Досвід дистанційного навчання учнів з порушеннями слуху (організаційно-ресурсне забезпечення в умовах воєнного стану): збірка тез Всеукраїнського науково-практичного семінару в рамках Фестивалю тижня науки (м. Кривий Ріг, 20 травня 2022 року). Київ: «ФОП Симоненко О.І.», 2022. С.55-60.

Сучасна сурдопедагогічна наука презентована застосуванням ІКТ як на теоретичному, так і практичному рівнях, меншою мірою – досвідом впливу воєнного стану на якість такого процесу.

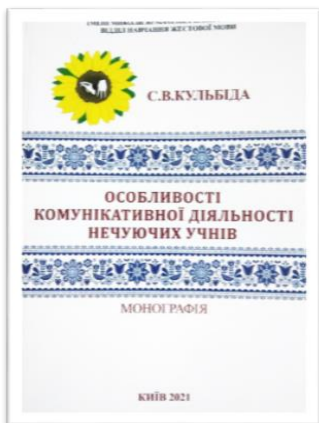
Ми стали свідками подій, які в реальному часі відбуваються дуже швидко (за об'єктивних причин: коронавірус, російсько-українська війна). Зважаючи на ці виклики дистанційне навчання (ДН) стало реальністю, входить в протиріччя з ТН, дозволяє реалізувати можливості ІКТ у в освітньому процесі, як елементу цілісної структури навчальної діяльності у наданні освітньо-реабілітаційних послуг.

За здійсненим моніторингом у відділі навчання жестової мови виявлено особливості ДН. Зокрема, якщо до війни ми форму ДН розглядали, як епізодичний, тимчасовий процес у всіх навчальних закладах, то нині це стає:

а) об'єктивною реальністю, яка нині здійснюється у певний час, у певному просторі із задіяними досвідченими фахівцями, де учасники віддалені відстанями;

а) системою, яка ґрунтується на лінгводидактиці сурдопедагогічного напрямку, яка потребує розробки технологічної складової, кваліфікованої кадрової підготовки, сучасного ресурсного забезпечення, оцінки можливостей і здатностей, за і проти, різноманітних умов ефективного здійснення, вивчення проблем, позитивів, шляхів удосконалення на різних рівнях.

Сучасна сурдопедагогічна наука поряд з вивченням ІКТ на теоретичному і практичному рівнях презентована розробкою методології (концепції жестової мови в Україні 2009, концепції білінгвального навчання осіб з порушеннями слуху, 2011), які обґрунтували не лише сучасні підходи (гуманістичного, білінгвального, особистісно зорієнтованого, дитиноцентричного, соціокультурного, компетентнісного), а й поступовий перехід від одномовності (використання лише словесної мови) до двомовності (використання словесної і жестової мов) у ТН, як основи інноваційного досвіду. Такі позиції підтверджуються у авторських монографічних розвідках 2019, 2021, авторських підручниках початкового навчання 2016-2021 років, результатів ТН і ДН кращих сурдопедагогів експериментальних закладів з 2006 по сьогодні, в тому числі із числа нечуючих фахівців [1,2].

За моніторингом експериментальних шкіл, впровадження і застосування УЖМ у навчально-виховному процесі

Кульбіда С.В.(2022). Дистанційне навчання для осіб з порушеннями слуху: наука для практики. Досвід дистанційного навчання учнів з порушеннями слуху (організаційно-ресурсне забезпечення в умовах воєнного стану): збірка тез Всеукраїнського науково-практичного семінару в рамках Фестивалю тижня науки (м. Кривий Ріг, 20 травня 2022 року). Київ: «ФОП Симоненко О.І.», 2022. С.55-60.

засвідчила: підвищення рівневих показників функціонального придбання двох мов у формах (КЖМ, дактильного, писемного), а також грамотності у відповідних рівнях ЖКК учнів. Ключовим чинником в умовах експериментального навчання спеціальних закладів (Н 90 і Н 91), як нам видається, є забезпечення системи, частоти і узгодженості для учнів з ПС мовного введення УЖМ вчителями, вихователями, батьками, що порівнюється багато в чому з розмовним мовленням у чуучих дітей. Білінгвальне навчання з активним використанням УЖМ є засобом освітнього розвитку, сприяє: підвищенню рівнів грамотності, перешкоджає накопиченню дефіциту у двох контактуючих мовах, формуванню мовної особистості учня, відкритої до взаємодії з оточуючим світом і збагаченої у обміні досвідом чуучих і нечуучих фахівців системи БН. Перші (41,2 % від загальної кількості сурдопедагогів) усвідомлено опановують досвід застосування УЖМ поряд зі словесною мовою, набувають поступові рівні жестомовної комунікативної компетенції у спілкуванні з нечуучими учнями, використовують як засіб навчання на предметних уроках. Другі (25% - 130 осіб), пройшовши власний шлях одномовного (71,3 %), двомовного (28,7 %) освітнього розвитку, досягнувши вищих рівнів грамотності, працюючи у різних типах закладів спеціальної і загальної освіти України, в тому числі і вищої, намагаються найкращим чином врахувати мінуси і плюси вітчизняної системи корекційного-розвиткового спрямування змісту і методів навчання учнів, студентів з ПС і запропонувати власні моделі адитивного білінгвізму у комунікативній, навчальній, учбовій, ігровій діяльностях, що дозволяє, як свідчить практика, досягати навчальних цілей.

З урахуванням концептуальних позицій БН однією з перших умов є паритетність ЖМ і СМ. Звертається увага на те, що ЖМ як M_1 має заст. якомога раніше, оскільки глухі люди *«природно схильні до візуального сприймання-спілкування – режиму, за допомогою чого вони сприймають світ; орієнтація на СМ в якості першої мови (M_1) навіть за підтримки кохлеарних імплантатів (КІ) не дали кращих результатів грамотності у більшості глухих дітей (ГД). Саме доступна і зрозуміла M_1 прокладає шлях до створення у мозку людини спеціального блоку, який відповідає за засвоєння не лише M_2 , а й інших мов. ЖМ є «найкращим засобом для забезпечення доступу до соціокультурної інформації в ранньому дитинстві, до змісту навчальних програм будь-якого віку)»*, використання та розвиток ЖМ має психологічні та освітні переваги, слугує пед. інструментом для забезпечення доступу до академічного змісту здобувачів з порушеннями слуху.

Як підтвердження до попереднього, варто звернутися до цитати відомого американського вченого, що стала забезпеченою основою для навчання здобувачів з ПС в США *«сприяння засвоєнню, вивченню першої*

Кульбіда С.В.(2022). Дистанційне навчання для осіб з порушеннями слуху: наука для практики. Досвід дистанційного навчання учнів з порушеннями слуху (організаційно-ресурсне забезпечення в умовах воєнного стану): збірка тез Всеукраїнського науково-практичного семінару в рамках Фестивалю тижня науки (м. Кривий Ріг, 20 травня 2022 року). Київ: «ФОП Симоненко О.І.», 2022. С.55-60.

мови; використання доступної, візуальної мови як способу розблокувати навч. програму для глухих; покращення навичок у формах M_2 ; розвиток соціальних, емоційних, культурних компетенцій глухих учнів; покращення навчальних досягнень [3].

З огляду на це, чітке визначення першої і другої мови має стати ключовим для M_1 – перша, M_2 – друга при формуванні навчального е-контенту і застосуванні від засобів спілкування до засобів навчання: жестомовний з елементами перекладу мовних одиниць на СМ, словесномовний з елементами перекладу мовних одиниць на УЖМ, перекладний (детальніше можна ознайомитися [4]). Перекладний – постійне використання перекладу однієї мови на іншу (як словесної, так і жестової) з додатковим фахівцем (перекладчем, асистентом) і застосовується лише тоді, коли здобувач з ПС володіє цими двома мовами.

З урахуванням чітко визначених засобів навчання формування навчального е-контенту наставником має враховуватися, наприклад, при ознайомленні (поясненні) нової інформації за темою:

НЕ БІЛЬШЕ ТАКОЇ ЧАСТКИ (%)
НЕЗНАЙОМИХ МОВНИХ ОДИНИЦЬ У ТЕКСТАХ,
ЗНАЧЕННЯ ЯКИХ УЧЕНЬ МОЖЕ ЗДОГАДАТИСЯ З КОНТЕКСТУ,
З ЯКИМИ БУДЕ ЗДІЙСНЮВАТИСЯ РОБОТА

Для дошкільнят і учнів початкової школи це число становить 5-10% від загальної кількості МО, для учнів середньої школи – 10-15 %, учнів старшої школи – 15-17 %.

Визначаючи за відсотком кількість МО, наставник може не лише чітко спрогнозувати доцільність і ефективність використання текстового матеріалу при формуванні навчального е-контенту, визначити нові чи малознайомі МО для пояснення (тлумачення), адаптувати (покращити для сприймання) текст, а й отримати обґрунтовану відповідь на питання

Чому для учнів з ПС загальноосвітні підручники є не актуальними?

З урахуванням концептуальних позицій БН другою умовою є *дитиноцентричність*, учень з ПС – суб'єкт комунікативної діяльності, який:

- володіє і використовує засіб комунікації M_1 ;
- вивчає зміст предмету;
- оволодіває засобом комунікації M_2 ;
- опановує форми (продукування мовлення
говоріння,
читання
письмо;

Кульбіда С.В.(2022). Дистанційне навчання для осіб з порушеннями слуху: наука для практики. Досвід дистанційного навчання учнів з порушеннями слуху (організаційно-ресурсне забезпечення в умовах воєнного стану): збірка тез Всеукраїнського науково-практичного семінару в рамках Фестивалю тижня науки (м. Кривий Ріг, 20 травня 2022 року). Київ: «ФОП Симоненко О.І.», 2022. С.55-60.

➤ вчиться опановувати мовленнєвий супровід (переклад, підпис, артикуляція – зчитування).

Для всіх дітей з порушеннями слуху існує складна взаємодія різних форм мовлення, як основи людської комунікативної діяльності [5-10]. Комунікативна діяльність є унікальною для глухих дітей з різних мовних родин чуючих і глухих батьків, засобів і форм мовлення. Адже не просто треба вчити дитину говорити, а й розвивати мовні і мовленнєві здібності – сприймати, слухати, говорити, читати, писати, дактилювати. Глухі діти, як ніхто інші, потребують забезпечення маршрутів різноманітності з послідовними можливостями розвитку і повним набором мовних і мовленнєвих здібностей.

Організація е-навчання потребує відходу від однозначності до варіативності, як у формах представлення інформації (одночасно, послідовно, почергово), так і різновидах мовно-мовленнєвого оформлення – надання учневі можливості обрання форми, що найбільше відповідає його потребам і можливостям, розвитку мовних і мовленнєвих здібностей.

З урахуванням концептуальних позицій БН третя умова стосується організації такої комунікативної діяльності, яка б стала необхідним середовищем взаємодії, з одного боку, враховувала а) комунікативні, мовні, мовленнєві потреби, а з іншого, б) доцільність і необхідність значущих співрозмовників).

а) комунікативні, мовні, мовленнєві потреби стосуються забезпечення:

- засобу спілкування (прийом, сприйняття, усвідомлення, продукування, контактування);

- засобу навчання (аналіз, співставлення, порівняння та ін.);

- поступових рівнів опанування компетентностей, як практичних навичок застосування е-матеріалу.

б) доцільність і необхідність значущих співрозмовників (ровесники, учні, рідні, дорослі наставники), котрі підтримують у навчанні глухих учнів, заохочують їх, мотивують, спрямовують до успіху через спільне обговорення чи виконання навчальних завдань.

Організація і формування е-комунікативної діяльності, як необхідного середовища взаємодії стосується визначення частки часу (як правило, його збільшення), співвідношення між синхронним (для з'ясування причин, усунення помилок у розумінні учнем навчального матеріалу) і асинхронним типами (здійснюється через усі види е-контенту: подання нового навчального матеріалу, його закріплення, а також – контроль за навчальними досягненнями) взаємодії між учнем та вчителем.

З урахуванням концептуальних позицій БН четвертою умовою є розроблення і використання засобів візуалізованого супроводу:

Кульбіда С.В.(2022). Дистанційне навчання для осіб з порушеннями слуху: наука для практики. Досвід дистанційного навчання учнів з порушеннями слуху (організаційно-ресурсне забезпечення в умовах воєнного стану): збірка тез Всеукраїнського науково-практичного семінару в рамках Фестивалю тижня науки (м. Кривий Ріг, 20 травня 2022 року). Київ: «ФОП Симоненко О.І.», 2022. С.55-60.

- мовний і мовленнєвий (переклад, підписи, артикуляція, дактилювання);
- наочності різних видів,
- технічних засобів,
- врахування принципів положень універсального дизайну (частка наповненості слайдів, сторінок, (пере)вантажених, звертання до суб'єктів на *ти*, адаптація навчальних текстів на предмет синтаксичного наповнення, де є збільшення частки простих речень замість вживання складних речень, зменшення вживання специфічних виразів – фразеологізмів, крилатих одиниць та ін.

Таким чином, організаційні, лінгводидактичні засади концептуальних позицій адитивної білінгвальності є значущими для формування е-контенту навчальної діяльності дистанційного навчання. Знання, врахування і застосування організаційних, лінгводидактичних умов при формуванні е-контенту дистанційного для здобувачів з порушеннями слуху свідчить про достатній рівень компетентності фахівця сурдопрофілю.

Список використаних джерел:

1. Кульбіда С.В., Чепчина І.І. (2009). Проект концепції жестової мови в Україні. *Дефектологія*. № 3, 3-7.
2. Концепція білінгвального навчання осіб з порушеннями слуху. С. В. Кульбіда, І. І. Чепчина, Н. Б. Адамоук, А. В. Замша, Н. А. Зборовська, Н. В. Іванюшева, О. М. Лещенко. Київ: УТОГ, 2011. 53 с.
3. Navigating two languages in the classroom. M Marschark, SM Lee, G Tang... - ... and bilingual deaf ..., 2014 - books.google.com
4. Кульбіда С.В. (2020). Освітній простір для всіх (застосування компетентнісного і білінгвального підходів в умовах модернізації освітньої діяльності). *Стратегія післядипломної освіти для сталого розвитку : монографія; за ред. Н.М. Рідей, Л.М. Панченко. 2 вид., доп. і переробл.*, 229-256. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова.
5. Кульбіда С.В. (2021). Особливості комунікативної діяльності нечуючих учнів: *монографія*. ІСПП імені Миколи Ярмаченка. Відділ НЖМ. Київ: Інтерсервіс, 2021. 200с.
6. Воробель Г.М. (2022). Спільнота дітей з порушеннями слуху в Україні: забезпечення права на якісні освітні послуги. Sectoral research XXI: Characteristics and features. Volume 3, April 22, 2022. Chicago, USA. *Collection of scientific papers «SCIENTIA»*, 52-55. Вилучено з <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/scientia/issue/view/22.04.2022/734>
7. Kulbida, S. (2019). Features of bilingual approach application in special institutions for deaf in Ukraine. *Education: Modern Discourses*, 2, 141-152. <https://doi.org/10.32405/2617-3107-2019-1-17>
8. Kulbida, S. (2020). Linguistic personality in Ukrainian language education of deaf education direction. *Education: Modern Discourses*, 3, 131-142. <https://doi.org/10.37472/2617-3107-2020-3-13>
9. Коломоєць, А. (2020). Досвід застосування української жестової мови як засобу навчання вчителями і вихователями навчально-реабілітаційного центру «Сузір'я ДОР». *Збірник наукових праць ЛОГОС*, 41-45. <https://doi.org/10.36074/05.06.2020.v2.15>
10. Коломоєць А.О., Луценко Л.М. (2020). Деякі аспекти здійснення комплексної реабілітації осіб з порушеннями слуху в умовах спеціального закладу освіти. *Збірник наукових праць ЛОГОС*, 24-28.